

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В КОЛЕДЖАХ ТА МОЖЛИВОСТІ ПРЕДМЕТІВ ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ У САМОРОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ

Матвійчина Світлана Володимирівна

м.Чернівці

У статті розглядаються загальні питання організації діяльності вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації. Досліджено загальні аспекти та основні цілі освітнього процесу в коледжах. Проаналізовано особливості загальноосвітньої підготовки студентів у коледжах. Головна увага зосереджена на дослідженні можливостей предметів природничого циклу (хімії, біології та географії) у формуванні здатності до саморозвитку студентів, які здобувають освіту у коледжах.

Ключові слова: саморозвиток, студенти коледжу, загальноосвітня підготовка, предмети природничого циклу.

Освітні зміни, які нині відбуваються в Україні вимагають конкурентоспроможності, професійної та соціальної мобільності, а також духовного самовдосконалення від майбутніх фахівців. Усі ці якості можна розвинути на основі сформованої здатності до саморозвитку. Вищі навчальні заклади I-II рівня акредитації нині відіграють вагомий роль у галузі підготовки кадрів для економіки нашої держави, адже вони дають можливість отримання доступної професійно орієнтованої освіти та формують середній клас, як соціальну складову українського суспільства. Зазначимо, що сучасний етап розвитку економіки та соціальної сфери нашої країни характеризується збереженням потреби у професійних кадрах із освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший спеціаліст». Однак нині суттєво змінилася роль, місце та функції цих фахівців, а також вагомо підвищилися вимоги до їхньої професійної компетентності та якості праці.

Аналіз досліджень свідчить, що організаційні питання діяльності коледжів, як навчальних закладів I-II рівнів акредитації перебували в центрі уваги науковців. Вагома увага зосереджена на вивченні теоретичних та практичних питань організації навчального процесу (В.Дьомін, Є.Маратканова, А.К.Похресник, М.Шик та ін). Однак, становлення коледжів як нового типу навчальних закладів, проходить доволі неоднозначно. Нині науковцями не приділяється належна увага дослідженню та розв'язанню питань, які стосуються практичних механізмів формування здатності до саморозвитку студентів коледжів під час вивчення природничих дисциплін, що належать до загальноосвітньої підготовки.

Мета статті – розглянути загальні підходи до організації навчального процесу у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації та проаналізувати методичні аспекти організації навчального процесу під час вивчення дисциплін природничого циклу у контексті саморозвитку студентів.

В Україні коледжі стали упроваджуватися в кінці 90-х років на основі статті 30 Закону України «Про освіту» та Положення «Про освітньо-кваліфікаційні рівні (східчаста освіта)» від 20 січня 1998 р. №65. Сьогодні коледжі, будучи компонентом загальної системи безперервної професійної освіти забезпечують можливість студентам, що успішно закінчили навчання продовжити свою освіту. В сучасному європейському освітньому просторі системно та цілеспрямовано відбувається вдосконалення освітнього процесу в навчальних закладах I-II рівнів акредитації. Підтвердження такої позиції ми знайшли у доповіді Європейського фонду освіти Ради Європи «Вища і професійна освіта в Центральній і Східній Європі». У цьому документі акцентується увага на тому, що на сучасному етапі розвитку європейського ринку праці падає попит на некваліфіковану робочу силу, натомість ростуть вимоги до кваліфікованих фахівців середньої ланки. До таких фахівців належать дипломовані випускники коледжів.

Фахівці [6; 9] відзначають, що саме навчальні заклади I-II рівнів акредитації можна вважати тими навчальними осередками, які повинні приймати активну участь у піднятті української економіки. Для випускника школи, який здобув неповну середню освіту та став студентом коледжу вагомим є усвідомлення того, що стати успішною особистістю в умовах ринку зможе лише той майбутній фахівець з дипломом молодшого спеціаліста, хто отримав хорошу

загальноосвітню та професійну підготовку, володіє уміннями та навичками спілкування, може адаптуватися до нових умов праці, є конкурентноздатним та мобільним. Усе перераховане, безумовно, передбачає сформовану здатність до особистісного та професійного саморозвитку.

У своєму дослідженні ми брали за основу позицію Є.Маратканової [5] стосовно загальних цілей організації освітнього процесу в коледжах, яка полягає у: розвитку самостійності і здатності до самоорганізації та саморозвитку; формуванні уміння відстоювати свої права; готовності до співробітництва, розвитку здібностей до творчої діяльності; формуванні толерантності і уміння вести діалог, шукати та знаходити компроміси. Виходячи із задекларованих загальних цілей, результатом навчання у коледжах повинна стати не тільки вузька професійна спеціалізація, а й сформована готовність студентів коледжу до особистісного та професійного зростання.

Пріоритетне завдання розвитку вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації – це забезпечення конкурентноздатності молодших спеціалістів на основі здобуття якісної загальноосвітньої та професійної підготовки під час навчання. Причому рівень знань та умінь повинен повністю відповідати запитам і потребам розвитку особистості та українського суспільства у цілому. В освітньому аспекті вагомим є пошук перспективних шляхів переходу до інноваційного розвитку коледжів, що передбачає орієнтацію на досягнення високих результатів, які відповідають світовим стандартам, та створення умов для неперервної освіти протягом усього життя.

Навчально-виховний процес в коледжах це доволі складна система, яка характеризується ієрархічністю структури. Зокрема, студенти під час навчання мають змогу отримати повну середню освіту, а також здобути професійну підготовку за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший спеціаліст». Виходячи з цього, у навчальних планах, в обов'язковому порядку, на першому році навчання присутні загальноосвітні навчальні дисципліни. Вважаємо, що студенти під час навчання повинні отримати ґрунтовну загальноосвітню підготовку, яка виступає ваговою складовою усього освітнього процесу, визначальним чинником підвищення якості професійної підготовки студентів та стимулює здатність до саморозвитку.

Проведення дослідження дають підстави для констатування того факту, що однією із головних проблем вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації є невисока якість загальноосвітньої підготовки, низька активність і слабка мотивація до вивчення загальноосвітніх дисциплін. Зокрема, на основі опитування 390 студентів першокурсників, які здобувають освіту в Фінансово-економічному університеті, Вінницькому фінансово-економічному коледжі, Дніпропетровському фінансово-економічному коледжі, Полтавському фінансово-економічному коледжі лише 136 (34,87%) респондентів наголосили на вагомості загальноосвітньої підготовки у їхньому навчальному закладі. Третина – 133 (34,10%) опитаних зазначили, що загальноосвітні дисципліни набридли їм під час навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, тому вони будуть раді, коли їх вивчення буде доволі опосередкованим. 121 студентів коледжу зазначили, що їм взагалі байдуже і вони не сильно вважають на оцінки із дисциплін, які вивчаються на першому курсі, головний акцент вони роблять на навчання професійно орієнтованих дисциплін, які вивчатимуться у подальшому на другому й третьому році навчання. Однак, як відрадний та дуже позитивний факт ми розцінюємо те, що 302 (77,44%) студентів хочуть стати хорошими фахівцями і отримати престижну роботу. У нашому баченні досягнути такої цілі без ґрунтовної базової підготовки, яка безпосередньо включає загальноосвітні дисципліни, які вивчаються для здобуття повної середньої освіти – неможливо.

Власний педагогічний досвід роботи у якості викладача хімії у Фінансово-економічному коледжі Буковинського державного фі-

нансово-економічного університету дає підстави стверджувати, що низька якість загальноосвітньої підготовки пов'язана із цілим рядом труднощів, які носять загальний характер та очікують студентів будь-якої спеціальності. Ці труднощі викликані різкою зміною змісту та об'єму навчального матеріалу. До прикладу, одна лекція містить навчальну інформацію, яка дорівнює 3-4 урокам у загальноосвітньому навчальному закладі, де вони раніше вчилися. Другою вагомою причиною виступає той факт, що студенти повинні протягом лише одного року вивчити загальноосвітні дисципліни, тоді як у школі вони вивчаються протягом двох років (10 та 11 класи). Третім вагомих фактором є низький рівень адаптації студентів-першокурсників до нових умов.

Відзначимо, що вивчення предметів природничого циклу має великий потенціал для формування саморозвитку студентів, які навчаються у коледжах. Відповідно до Нового Державного стандарту базової і повної середньої освіти, що затверджений постановою КМУ від 23.11.2011р. №1392 предмети природничого циклу сприяють формуванню уявлення про живу і неживу природу, створюють цілісну природничу картину світу, мають тісні між предметні зв'язки, які є відображенням зв'язків у природі. Зокрема, біологічний компонент забезпечує засвоєння знань про закономірності функціонування живих систем, їх розвиток і взаємодію, взаємозв'язок із неживою природою, оволодіння основними методами пізнання живої природи, розуміння біологічної картини світу, цінності таких категорій, як знання, життя, природа, здоров'я, формування свідомого ставлення до екологічних проблем, усвідомлення біосферної етики, застосування знань з біології у повсякденному житті та майбутній професійній діяльності, оцінювання їх ролі для суспільного розвитку, перспектив розвитку біології як науки та її значення у забезпеченні існування біосфери. Географічний компонент спрямований на засвоєння знань про природу і соціальну складову географічної оболонки Землі, формування в учнів комплексного, просторового, соціально орієнтованого знання про планету Земля у результаті застосування краєзнавчого, регіонального і планетарного підходів та усвідомлення цілісного географічного образу своєї країни. Тоді як хімічний компонент забезпечує засвоєння знань про речовини та їх перетворення, хімічні закони і методи дослідження, навички безпечного поводження з речовинами, формує ставлення до екологічних проблем і розуміння хімічної картини світу, вміння оцінювати роль хімії у виробництві та житті людини. У нашому баченні місце і роль хімії в сучасній цивілізації вимагають визначення шляхів озброєння студентів не тільки базовими хімічними знаннями, а й розвитку у них хімічного мислення, оволодіння ними методологією пізнавальної діяльності та відповідним методичним інструментарієм, який би сприяв вдосконаленню саморозвитку.

Отже, вивчення хімії, біології та географії студентами коледжу, які на першому курсі здобувають повну середню освіту спрямоване на формування у них природничо-наукової компетентності як базової, а також відповідних предметних компетентностей у якості обов'язкової складової загальної культури особистості і розвитку її творчого потенціалу. При належному підході до викладання цих загальноосвітніх дисциплін викладачі можуть досягнути вагомого позитивного ефекту у галузі формування у студентів здатності до саморозвитку.

Про доцільність цілеспрямованої діяльності у галузі формування здатності до саморозвитку під час вивчення біології, хімії та географії вказують як учителі так і викладачів практики. Зокрема, Т. Ковальчук [4] акцентує увагу на тому, що компетентність саморозвитку і її самоосвіти є однією із ключових, «оскільки формується в процесі навчання й виховання, ґрунтується на постійному тренінгу засвоєння структури діяльності особистості» [4, с. 6]. У практичному плані для формування компетентності саморозвитку особистості доцільно використовувати такі форми активізації самостійної роботи, як: складання плану параграфу; роботу із науковими поняттями; самостійна робота з текстами; завдання на виявлення відповідності; робота із складання й заповнення таблиць; складання графічних конспектів; розв'язання творчих завдань; роботу з інструктивними картками.

Ми підтримуємо позицію викладача хімії О. Васильєвої у тому, що під час вивчення хімії «відбувається становлення та розвиток

таких важливих якостей особистості, як рефлексивність, критичність мислення, уміння працювати з інформацією, спілкування й відповідальність за наслідки своїх дій, а отже, учні самостійно вчаться здобувати і застосовувати знання» [2, с.45]. Під час організації навчального процесу необхідно створити сприятливі умови для здобуття знань, що у подальшому формуватиме критичне ставлення до себе та своїх досягнень. Подібну позицію щодо потенційних можливостей природничих дисциплін у саморозвитку особистості займає й О.Тупузов [8]. Зокрема він констатує, що «у процесі природничої підготовки значущим є пізнання світу через природничу картину, що ґрунтується на положеннях про зв'язок культури й цивілізації, творчий характер соціокультурної системи етносу, її національну означеність» [8, с.15]. Такий підхід матиме вагомий вплив на стимулювання саморозвитку студентів коледжу, що здобувають повну середню освіту під час вивчення природничих дисциплін.

У своїй статті В.Андрійченко [1] зазначає, що спостереження та експеримент доцільно розглядати у якості вагомих засобів саморозвитку і самореалізації особистості. Зокрема, авторка доводить, що експериментальна робота під час вивчення біології допомагає активно поєднати теорію та практику, виробляє спостережливість, уміння самостійно робити нескладні дослідження й робити висновки привчає до саморозвитку. До прикладу, «спираючись на знання ботаніки можна визначити як забезпечені рослини елементами, водообмін, фотосинтез, застосування різних регуляторів росту, уточнюють стоки підживлення рослин» [1, с.9].

Позицію стосовно того, що саме саморозвиток особистості є одним із найактуальніших питань сучасної освіти займає Н.Зайцева [3]. У баченні викладача географії творчий саморозвиток – «це результат не тільки добре продуманої організації навчального процесу на уроках, а й, під час виконання домашнього завдання» [3, с.23]. Задля ефективності саморозвитку особистості учнів авторка пропонує цілий комплекс домашніх завдань, які відзначаються творчою спрямованістю.

У своєму дослідженні ми повністю поділяємо науковий підхід, який задекларовано у роботі К. Соцького [7] стосовно того, що саморозвиток студентів коледжів виступає у якості необхідної форми підвищення їхнього професіоналізму. Саме саморозвиток, у баченні науковця, «охоплює всі напрямки розвитку особистості, зокрема і її самовдосконалення з окремих аспектів, і не допускає припинення цього процесу впродовж усієї життєдіяльності» [7, с.58]. Автор переконаний у тому, що формування готовності до професійного саморозвитку фахівця в умовах ВНЗ є одним із найважливіших чинників успішності подальшої професійної діяльності.

Встановлено, що під час вивчення дисциплін природничого циклу саморозвиток студента безпосередньо пов'язаний із розвитком його внутрішнього світу. Джерелом саморозвитку виступає активність самого студента. Така активність сприяє виявленню та розвитку творчих начал і здібностей майбутнього фахівця у процесі здобуття повної середньої освіти на основі вивчення загальноосвітніх дисциплін. У продуктивній навчально-пізнавальній діяльності студент, що навчається у коледжі постає як особистість, що само розвивається. У результаті творчої діяльності у студентів з'являється новий, особистісний сенс та зміст навчання, а також посилюється особистісна цінність майбутньої професії.

У процесі дослідження ми прийшли до розуміння того, що саморозвиток доволі тривалий у часі. Встановлено, що внутрішніми стимулами саморозвитку виступають потреби, мотиви, інтереси та установки самої особистості. На активність процесу саморозвитку особистості студентів коледжу під час вивчення навчальних дисциплін природничого циклу вагомий вплив має середовище, у якому перебуває особистість. Зовнішні та внутрішні стимули, які отримують студенти при вивченні природничих дисциплін впливають на саморозвиток особистості не безпосередньо, а лише через її внутрішню сферу, що зумовлює неповторність особистісного розвитку кожної людини, передбачаючи своєрідність особистісної траєкторії та її швидкість.

Проведене дослідження дозволило розглядати здатність до саморозвитку студентів коледжу як активну можливість особистості реалізувати на практиці увесь свій суб'єктивний досвід у галузі

самовизначення та самореалізації на основі усвідомленої саморегуляції власної навчальної діяльності під час вивчення предметів природничого циклу. У контексті нашого дослідження здатність до саморозвитку розглядається нами як сукупність знань, умінь і навичок особистості щодо цілеспрямованого процесу самозміни, метою якої є інтелектуальний, духовно-моральний і діяльнісно-практичний розвиток студента – майбутнього молодшого спеціаліста, що включає в себе мотивацію постійного самовдосконалення, здатність до самопізнання, самовизначення, самореалізацію свого потенціалу в галузі отримання повної середньої освіти у процесі вивчення предметів природничого циклу. Здатність до саморозвитку безпосередньо включає сформовані вміння користуватися різними методами і засобами для підвищення компетентності у цій галузі.

Формування у студентів здатності до саморозвитку в освітньому просторі коледжу під час вивчення загальноосвітніх дисциплін що належать до природничого циклу розглядається нами як системний та чітко спланований процес психолого-педагогічного впливу на особистість майбутнього фахівця з метою його стимулювання усіх педагогічних механізмів (самоосвіти, самовиховання, самопізнання, самопроєктування, самоактуалізації, рефлексії) на основі яких він відбувається саморозвиток особистості.

Висновок. Сьогодні у коледжах навчально-виховний процес із вивчення загальноосвітніх дисциплін повен носити гуманістичний характер та бути спрямований на особистісний саморозвиток.

Гуманістична парадигма освітнього процесу у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації передбачає розвиток і реалізацію природного потенціалу студента через пошук внутрішніх резервів саморозвитку. Питання саморозвитку студентів коледжів під час вивчення природничих дисциплін виступає синтезатором багатьох питань, які виникають через необхідність системних змін у загальноосвітній підготовці фахівців та базуються на необхідності формувати нові якості та вміння, що безпосередньо спрямовані на саморозвиток. Саморозвиток підвищує ефективність навчальної діяльності студентів, їх прагнення до самореалізації, формує високі пізнавальні та творчі потреби, а тому у кожного студента розширюється загальнокультурний рівень та продуктивно стає особистісна самореалізація.

Формування здатності до саморозвитку майбутніх фахівців, що здобувають загальноосвітню підготовку у коледжі під час вивчення предметів природничого циклу вимагають гнучкого використання інноваційних методів і технологій навчання відповідно до стратегії модернізації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації. Системність знань студентів під час вивчення природничих дисциплін передбачає цілісне бачення наукової картини світу, виділення основних компонентів знань в їх взаємозв'язку і взаємозумовленості. Високий рівень сформованої здатності до саморозвитку у студентів коледжів, у першу чергу, передбачає таку якість знань, яка характеризується наявністю у свідомості структурних зв'язків.

Література та джерела

1. Андрійченко В.М. Спостереження та експеримент як засоби саморозвитку і самореалізації особистості учня [Текст] / В.М.Андрійченко // Біологія. – 2006. – №32. – С.9-13
2. Васильєва О. Особистісно зорієнтований підхід у навчанні [Текст] / О.Васильєва // Сучасна школа України. Шкільний світ. 2011. – №2. – С.45-49
3. Зайцева Н.Г. Творчі домашні завдання як засіб саморозвитку особистості [Текст] / Н.Г. Зайцева // Географія. – 2006. – №6. – С.23-24
4. Ковальчук Т.Л. Формування компетентностей саморозвитку й самоосвіти на уроках біології [Текст] / Т.Л.Ковальчук // Біологія. – 2009. – №11. – С.6-7
5. Маратканова Е.В. Психолого-педагогические условия и способы обеспечения готовности студентов к личному и профессиональному самообразованию [Текст] / Е.В.Маратканова // Психология в вузе. – 2012. – №3. – С.53-56
6. Похресник А.К. Україна: трансформація сектору ВНЗ I-II рівнів акредитації і Болонський процес [Текст] / А.К.Похресник // Проблеми освіти. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2005. – Вип.42. – С.75-86
7. Соцький К.О. Структура готовності студентів медичних коледжів до професійного саморозвитку [Текст] / К.О.Соцький // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія. Педагогіка / голов. ред. Г.Терещук; редкол.: І.Задорожна, В.Кравець, Л.Морська [та ін.]. – Тернопіль: ТНПУ, 2014. – №1. – С.55-62
8. Топузов О. Теоретико-методичні засади особистісно орієнтованого навчання предметів природничого циклу [Текст] / О.Топузов // Рідна школа. – 2012. – №1/2. – С.13-17
9. Шик М.П. Індустріально-педагогічний коледж в системі педагогічної освіти [Текст] / М.П. Шик // Проблеми освіти. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2005. – Вип. 42. – С.110-118

В статье рассмотрены общие вопросы организации деятельности высших учебных учреждений I-II уровней аккредитации. Рассмотрены общие аспекты и основные цели учебного процесса в колледжах. Автором проанализированы особенности общеобразовательной подготовки студентов в колледжах. Главное внимание сосредоточено на изучении возможностей предметов естественного цикла в формировании саморазвития студентов, которые учатся в колледжах.

Ключевые слова: саморазвитие, студенты колледжа, общеобразовательная подготовка, дисциплины естественного цикла.

The article deals with the general issues of activity organization of higher education institutions of I-II level of accreditation. It researches the general aspects and the basic objectives of the educational process in the colleges. The main focus is on the study of the possibilities of natural cycle subjects (chemistry, biology and geography) in forming of abilities for self-development of students who receive their education in colleges.

Key words: self-development, college students, general education, the objects of the natural cycle.

УДК 378:070.4

«ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА»: АНАЛІЗ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Миколаско Надія Миколаївна
м.Житомир

У статті проаналізовано дефініцію «професійна культура» у соціологічних, психологічних, педагогічних, культурологічних джерелах. Розглянуто підходи до сутності поняття «професійна культура». Узагальнено дефініцію «професійна культура». Зазначено, що професійну культуру варто вивчати як складне, інтегративне соціально-психологічне утворення, яке зароджується у системі відношень до соціального середовища, визначає світоглядні орієнтири, ціннісні установки, рівень володіння професійними вміннями та загальну концепцію професійної підготовки фахівця.

Ключові слова: професійна культура, професійна діяльність, культура особистості, професійна культура фахівця.

У сучасних дослідженнях велика увага приділяється умовам формування професійної культури, її складовим, але разом із тим простежується відсутність єдиного підходу до тлумачення терміну «професійна культура». Тому актуальності набуває цілісне вивчення сутності цієї дефініції.

Значну наукову цінність у дослідженні даної проблеми мають праці С. Арутюнова, Ю. Бромляя, І. Зарецької, І. Ісаєва, С. Ісаєн-